

СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ КАТЕГОРІЙ І ПОНЯТЬ СИСТЕМИ КОМУНІКАЦІЙ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

У статті проведено семантичний аналіз категорій і понять дефініції «система комунікацій еколого-економічного управління». Побудовано семантичну матрицю досліджуваної дефініції та доведено легітимність її використання.

В статье проведен семантический анализ категорий и понятий дефиниции «система коммуникаций эколого-экономического управления». Построена семантическая матрица исследуемой дефиниции и доказана легитимность ее использования.

The identity of the System of Communications of Economy-ecological Direction through the highly developed complex of linguistic worldviwe, psychonetic principles and language consciousness are spotlights. The semantic matrix of the investigated definition are constructed and the legitimate of using are devoted.

Ключові слова: комунікація, система комунікацій, еколого-економічне управління, інформація.

Науковій термінології притаманні динаміка та корекція завдяки безперервному розвитку наукової думки. Терміни є основою знання, правильне тлумачення яких має виняткове значення, оскільки забезпечує порозуміння всіх, хто займається вирішенням певних наукових завдань. Коректне використання термінології визначає зміст статті та вибір методології дослідження.

Питанням термінологічної відповідності у сфері системи комунікацій еколого-економічного управління приділяється багато уваги з боку вчених: Т.Ю.Анопченко [10], Є.Я.Басін [1], В.М.Бєбик [4], Л.С.Винарик [9], І.Н.Розіна [3], Г.Г.Почепцова [7], В.Я.Шевчук, Г.О.Білявський [13], Н.Вінера [6], К.Шеннон [5], П.Вацлавік [2]. Багатосторонні дослідження еколого-економічного управління висвітлюються у працях І.О.Александрова, Г.О.Білявського, Ю.М.Саталкіна, В.Я.Шевчука [13], О.О.Веклич [14], О.В.Половяна, О.В.Родіонова, А.А.Садекова, О.Б.Балакай [15] та багатьох ін. Проте можна констатувати факт, що дотепер відсутній єдиний і комплексно адаптований понятійний апарат.

Існуюча термінологічна роз'єднаність у розумінні основних категорій, пов'язаних з формуванням системи комунікацій еколого-економічного управління, є вагомим питанням підвищення ефективності функціонування підприємства. У зв'язку з цим метою статті є проведення термінологічного та семантичного аналізу змісту поняття «система комунікацій еколого-економічного управління» задля його функціональної та змістовної адаптації до практичної та науково-дослідницької діяльності.

Для визначення змісту дефініції «система комунікацій еколого-економічного управління» необхідно провести детальніший аналіз її окремих складових. Одним із основних елементів даного поняття є комунікація.

Поняття «комунікація» походить від лат. communication та означає повідомлення, передачу, бесіду, розмову. Оскільки основу комунікації складає діалог, то можна стверджувати, що комунікація виникла з моменту появи спілкування, тобто з часів виникнення загальної системи символів, які сприймалися людиною.

Дослідження комунікації було розпочате ще з античних часів. Так, Арістотель у праці «Риторика» говорить про повідомлення, яке має бути підпорядковане моделі «етос-патос-логос», де «етос» є оратором, «патос» – емоції та почуття, які виникають у аудиторії, а «логос» треба трактувати як осмислене сприйняття інформації. Зовсім інший зміст у «комунікацію» вкладали військові, які тлумачили під поняттям фізичні шляхи сполучення (водні, сухопутні). Пізніше ці підходи знайшли своє відображення у тлумачних словниках В.І.Даля та С.І.Ожегова, де комунікації трактуються як повідомлення, шляхи, дороги, засоби та шляхи зв'язку. З розвитком технологій до розуміння комунікації додалися технічні характеристики: джерело інформації (апарат), канал руху, приймач [5, 6].

Отже, дефініція «комунікація» є багатоаспектною та потребує консолідації визначень з різних галузей знань. У науковій літературі існує велика кількість визначень, всі вони мають один істотний недолік – відсутність чіткого формулювання, а це не задовольняє основному критерію, який висувається до наукових термінів, - однозначності. Таким чином, є необхідним проведення порівняльної характеристики поняття «комунікація» у трактуванні різних наукових напрямків (табл. 1).

Виходячи із проведеного аналізу поняття «комунікація», можна зробити висновок, що слово має декілька значень – повідомлення та передача. Повідомлення тлумачать як образ інформації (інформаційне повідомлення). Передача означає взаємодію, обмін. У широкому сенсі можна виділити два основних напрямки використання терміну: матеріальні комунікації (дороги, шляхи) та більш поширене - інформаційні комунікації (спілкування). Слід зазначити, що ці напрямки мають спільні ознаки – наявність зв'язку та рух, причому специфіка комунікації визначається специфікою її каналів зв'язку та, відповідно, характером руху інформації по них. Оскільки досліджується поняття «система комунікацій еколого-економічного управління», далі дефініція «комунікація» буде розглядатися як прямий та зворотній рух потоків інформації між всіма зацікавленими сторонами по чітко встановлених каналах зв'язку.

Якщо йдеться про організаційні комунікації, то вживається термін «система комунікацій». Під системою треба тлумачити сукупність об'єктів та відносин між ними, що формують єдине ціле та мають стійкі зв'язки [9]. Систему комунікації Т.Ю.Анопченко визначає як сукупність інформаційних каналів, що дозволяють передавати дані ділового, інтелектуального та емоційного змісту в організації між її співробітниками [10].

Порівняльна характеристика визначень поняття «комунікація»

Назва наукового напрямку	Формулювання визначення «комунікація» / автор (джерело)	Зауваження
Філософське	Тріада комунікації за Арістотелем: «Етос-Патос-Логос» [2]. «Будь-який витвір мистецтва – це діалог з кожною людиною» (Гегель про комунікацію (Є.Я.Басін [1])). У фундаментальному сенсі комунікація є станом буття людини, засіб існування людства. «Ніщо не може не комунікувати» (Поль Вацлавік [2]).	У філософському аспекті «комунікація» визначається як повідомлення, спілкування. Багато уваги приділяється сприйняттю повідомлення.
Гуманітарне	Комунікація - це сенсний та ідеально-змістовний аспект соціальної взаємодії (Е. Берн [6]). Комунікація – це основний соціальний процес утворення, збереження-підтримки та перетворення соціальних реальностей (О.І.Матяш [7]). Комунікація - процеси обміну продуктами психологічної діяльності, насамперед спілкування (А.Леонтьев [8]).	Гуманітарне формулювання чітко висвітлює лише один аспект трактування комунікації спілкування, під яким розуміють взаємодію, внаслідок якої відбувається передача соціальної інформації.
Технологічне	Комунікація розглядається як обмін інформацією за допомогою техніки. Так, К.Шенон за допомогою математичних методів запропонував модель комунікації, що містила п'ять елементів: джерело інформації, передатчик, канал передачі, приймач та кінцеву мету; було введено поняття «шум» [5]. Цю модель було доповнено зворотнім зв'язком Н.Вінера [6].	У технологічному підході поняття «комунікація» розкривається як сукупність тільки технічних характеристик, які визначають пропускну властивість каналів зв'язку, можливість усунення впливу шуму.
Управління	Комунікація – це складний та багатокомпонентний процес, який включає суб'єкти, засоби, предмет комунікації та повідомлення, яке його відображає, а також ефект комунікації (Т.Парсон [7]).	Управлінський підхід до трактування Комунікації в управлінні забезпечує координацію процесів діяльності.
Маркетингове	Комунікація – багатоаспектне поняття, яке охоплює систему відносин, при розвитку яких виникає обмін інформацією між різними суб'єктами ринку (Ф.Котлер [8]).	Комунікації в маркетингу відображають специфіку діяльності та водночас її обмеженість.

Білл Кверк розглядає систему комунікації (СК) як інструмент, завдяки якому організація може задіяти інтелектуальні та творчі здібності співробітників для створення благ [11]. Проте, оскільки організація є відкритою системою, то можна стверджувати, що ці визначення є неповними, тому що не враховують комунікаційні взаємини організації з її зовнішнім середовищем: державними органами влади, споживачами, поставниками та ін. Більш загальним є визначення Т.М.Орлової, котра характеризує систему комунікацій як систему обміну інформацією, знаннями й інтелектуальною власністю у процесі формування та розвитку економічних систем.

Отже, СК має упорядковувати всі потоки інформації, які рухаються в організації (внутрішні комунікації підприємства) й між організацією та зовнішнім середовищем (зовнішні комунікації підприємства) таким чином, щоб всі зацікавлені сторони отримували актуальні й достовірні дані своєчасно й у повному обсязі.

Наступною категорією термінологічного аналізу є еколого-економічне управління. Специфіку поняттю надає власне термін екологія, що означає

науку, яка вивчає умови існування живих організмів та їх взаємозв'язків між собою, й середовищем їх перебування. Термін «економіка» означає складну цілеспрямовану динамічну систему, яка здійснює виробництво, розподіл та споживання благ з метою задоволення потреб суспільства. Під управлінням слід трактувати цілеспрямований вплив суб'єкта управління на об'єкт управління з метою зміни параметрів його функціонування.

Під екологічним управлінням (ЕУ) слід розуміти системну складову загальної системи управління, що має за мету здійснення екологічної політики й досягнення екологічних цілей [13]. Згідно з О.О.Веклич, під ЕУ слід тлумачити поетапний процес розробки й реалізації стратегічних і тактичних рішень, спрямованих на раціональне використання та охорону навколишнього природного середовища на організаційних, економічних і правових засадах [14].

Дефініція „екологічне управління” ще не є стандартизованою. Поширеними є поняття „управління природоохоронною діяльністю”. Водночас у світовій і національній практиці все частіше використовуються поняття екологічної політики, програми, нормування, експертизи, безпеки, екологічного моніторингу та аудиту, які є складовими функціональними елементами системи управління. Якщо йдеться про екологічні, а не тільки про природоохоронні складові системи, то й сама система має називатися екологічною, у якій механізм охорони навколишнього середовища є одним із напрямків управління [13].

З переходом до ринкових відносин у науковій літературі країн СНД досить широко почав використовуватися термін "економіко-екологічне управління" (екологічний менеджмент) [15]. Проте збережений з дореформених часів адміністративний підхід сприяв поєднанню понять „адміністративно-екологічне управління” та "економіко-екологічне управління”. Поняття "адміністративно-екологічне управління” пов'язане із здійсненням функції державного управління у сфері охорони навколишнього середовища, яке здійснюється „згори”. ЕЕУ передбачає вбудову екологічних цілей на всіх рівнях управління й ініціювання даних змін самим суб'єктом господарювання. Так, до макрорівня відносять поняття "екологічне управління", а до мікрорівня – „еколого-економічне управління”. Під ЕУ слід тлумачити діяльність державних органів та економічних суб'єктів, направлену на виконання природоохоронного законодавства, розробку, а також реалізацію відповідних цілей, проектів, програм. У свою чергу, під ЕЕУ слід трактувати добровільну, ініціативну та результативну частину загальної системи управління промисловим підприємством, орієнтовану на реалізацію його власних екологічних цілей та проектів, розроблених на підставі принципів екологічної ефективності й екологічної безпеки [15].

Основна різниця й перевага ЕЕУ, порівняно з екологічним управлінням,

полягає у досягненні одночасно й економічних, й екологічних результатів діяльності підприємства, і забезпеченості його екологічної безпеки.

Використовуючи такий підхід до управління, треба звернути увагу на зміни в інструментах управління, насамперед у комунікаціях. Якщо йдеться про ЕЕУ, то й система комунікації підприємства має мати екологічний характер.

Довести доцільність використання поняття „еколого-економічне управління” та його зв'язок з поняттям „система комунікацій” можна з використанням семантичної матриці. Слово «семантика» походить від грецького *semantikos*, що в перекладі означає „вказую”, „має значення”. Семантична матриця є інструментом лінгвістичного аналізу та наочно відображає мовленнєві зв'язки між досліджуваними дефініціями. Такий аналіз широко використовується не лише у лінгвістиці, а й у точних науках.

Задля доведення доцільності використання терміна „система комунікацій еколого-економічного управління” до розгляду пропонується семантична матриця поняття (табл. 2). Семантична матриця будується за принципом таблиці значень, проте замість цифрових значень маємо мовленнєві одиниці. Аналізувати таку матрицю слід зліва-направо, згори-донизу. На підставі семантичної матриці побудовано схему інтегрованого визначення системи комунікацій еколого-економічного управління (рис. 1).

Таблиця 2

Семантична матриця взаємозв'язків понять, які входять до складу дефініції „система комунікацій еколого-економічного управління”

Складові 1	Система 2	Комунікація 3	Екологія 4	Економіка 5	Управління 6
Система		структурує процеси інформаційного обміну, взаємодії та взаємозв'язки	структурує елементи природних та антропогенних систем з метою забезпечення екологічної безпеки	структурує елементи господарчих механізмів, забезпечує їх взаємозв'язок та взаємодію	утворює сукупність взаємодій елементів управління, які забезпечують реалізацію процесів функціонування
Комунікація	забезпечує прямий та зворотній рух інформації між елементами системи		забезпечує інформаційну підтримку та взаємодії екологічної спрямованості між всіма зацікавленими сторонами	реалізує інформаційну підтримку господарчих процесів, здійснює координацію дій	є сукупною ланкою процесу управління, що забезпечує його інформаційну підтримку та реалізацію
Екологія	екологія, як одна із складових соціально-економічних систем, відбиває її характер та спонукає до трансформації економічних систем	зміст інформації, що рухається між суб'єктами комунікаційних взаємодій стає екологічно направленим		спонукає до підвищення ефективності економіки, активних дій по збереженню навколишнього природного середовища	спонукає до підвищення ефективності управління соціально-економічних систем на засадах сталого розвитку

1	2	3	4	5	6
Економіка	є складовою соц.-економ. систем, обумовлює їх розвиток та трансформації залежно від зміни економічної ситуації	коректує комунікаційні взаємодії залежно від зміни цілей та завдань певного етапу розвитку	впливає на стан навколишнього середовища на всіх стадіях суспільного виробництва		вимагає від управління розв'язання виникаючих економічних проблем
Управління	справляє цілеспрямований вплив на систему з метою перетворення ресурсів у результати та зміни її параметрів	визначає напрямок та зміст інформаційних потоків і взаємодій залежно від мети та завдань управління	формує та реалізує механізми, процеси, процедури розв'язання екологічних проблем	здійснює планування, організацію, координацію, контроль складних динамічних систем	

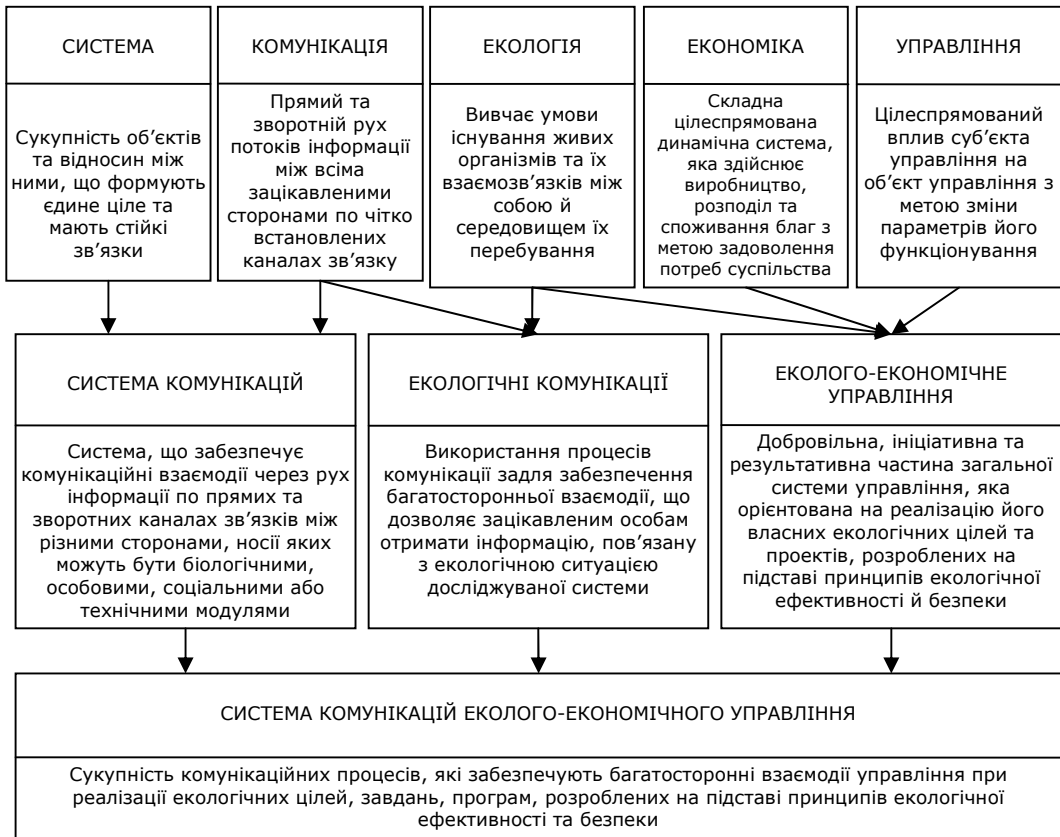

Рис. 1 Схеми визначення поняття «система комунікацій еколого-економічного управління»

Отже, проведений термінологічний та семантичний аналіз дає змогу встановити проміжні поняття дефініції та вивести його інтегроване визначення, використання якого у еколого-економічному управлінні є доречним.

Список використаних джерел:

1. Басин Е.Я. Искусство и коммуникация (очерки из истории философско-эстетической мысли). М.: Московский общественный научный фонд; ООО "Издательский центр научных и учебных программ", 1999. 240 с.
2. Новейший философский словарь / Сост. А.А. Грицанов. - Мн.: Изд. В.М. Скакун, 1998. - 896 с.
3. Сборник научных трудов "Теория коммуникации & прикладная коммуникация". Вестник Российской коммуникативной ассоциации, выпуск 2 / Под общей редакцией И.Н. Розиной. - Ростов н/Д: ИУБиП, 2004. - С. 103-122
4. Бебик В.М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз: Монографія — К.: МАУП, 2005. — 440 с.: іл. — Бібліогр.: С. 11-13.
5. Shannon C. The Mathematical Theory of Communication // The Bell System Technical Journal. 1948. Vol.XXVII. # 3.
6. Винер Н. Информация, язык и общество // Кибернетика. – М.: Наука, 1983. С.236-248.
7. Почепцов Г.Г. Теория и практика коммуникации (от речей президентов до переговоров с террористами). - М., 1998. – 370 с.
8. Филип Котлер. Основы маркетинга.- М.: Издательство «Прогресс», 1991. - Часть - 2 (Главы 11-20).
9. Информатизация: понятийный словарь терминов и аббревиатур / Под. ред. к.э.н. Л.С. Винарика, д.т.н. Кручелькевича М.И. – Донецк: ИЭП НАН Украины, 2006. – 208 с.
10. Коммуникационный менеджмент: Этика и культура управления Анопченко Т.Ю., Болошин Г.А., Маличенко И.П., Моисеенко Е.А., Чалова А.Ю., Чернышев М.А. издательство: Феникс, 2010. - 380 с.
11. Билл Кверк. Создавая связи. Внутрикorporативные коммуникации в бизнес-стратегии. – Вершина, 2006. -416 с.
12. Орлова Т.М. Управление знаниями: Как превратить знания в капитал / Т.М. Орлова Т.М., Гапоненко А.П. – М.: Эксмо, 2008. – 400 с.
13. Шевчук В.Я. Екологічне управління : підручник / В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський та ін. – К.: Либідь, 2004. – 432 с.
14. Веклич О.О. Удосконалення економічних інструментів екологічного управління в Україні // Економіка України. - № 9. - С. 65 – 74.
15. Экономико-экологический рейтинг в системе управления предприятием: монография / А. А. Садеков, А.В. Половян, А.В. Родионов, О.Б. Балакай. – Донецк: ДонНУЭТ, 2008. - 173 с.